

ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА СЕЛА И ПОЉОПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ ДО 2040. ГОДИНЕ

Академик Драган Шкорић, САНУ, Београд

Проф. др Зоран Кесеровић, Пољопривредни факултет, Нови Сад

Проф. др Жарко Илин, Пољопривредни факултет, Нови Сад

Проф. др Јован Црнобарац, Пољопривредни факултет, Нови Сад

Проф. др Нада Кораћ, Пољопривредни факултет, Нови Сад

Проф. др Душко Ковачевић, Пољопривредни факултет, Земун

Проф. др Снежана Ољача, Пољопривредни факултет, Земун

Проф. др Биљана Сивчев, Пољопривредни факултет, Земун

Чланови Академског одбора за село САНУ:

проф. др Ратко Лазаревић, проф. др Милован Митровић, проф. др Данило Томић,
публициста Бранислав Гулан.

Урош Тимотић, дипл. маш. инж., директор Центра за развој иновативних
технологија „ЦИТЕНС“ д.о.о., Нови Сад.

СЕЛО ДАНАС И СУТРА

Напуштена села...

Село је напуштено. Села су напустили сами сељани. Живот на селу заснивао се на раду на сопственом поседу. Управо поседници су напустили посед, и потпуно га избацили из система ресурса за живот. Зато сада у Србији има преко 50.000 празних кућа и три пута још толико које су ван употребе. Већина бегунаца са села је сама тако доспела у тежи вид опстанка, радећи најчешће споредне послове по градовима, а тиме је друштво у целини оптерећено нерешивим проблемима развоја.

Напуштена села...

Наведимо само неке показатеље пропадања српског села: од 4.709 насеља, чак 1.200 се налази у фази нестајања (свако ово село има мање од 100 становника) (Картограм 1.), чак у 86% села се смањује број становника, пошту нема 2.000 села, око 500 села нема асфалтни пут и везу са светом, у 2.700 села нема дечјих вртића, око 400 села нема асфалтни пут, у 230 села нема основну школу, у 173 школе похађа само по један ђак. Има много још тога што карактерише заосталост наших села (Гулан, 2016).

Картограм 1. Просторни распоред насеља у Србији са мање од сто становника.
Извор: Пописни атлас 2011, с. 15.

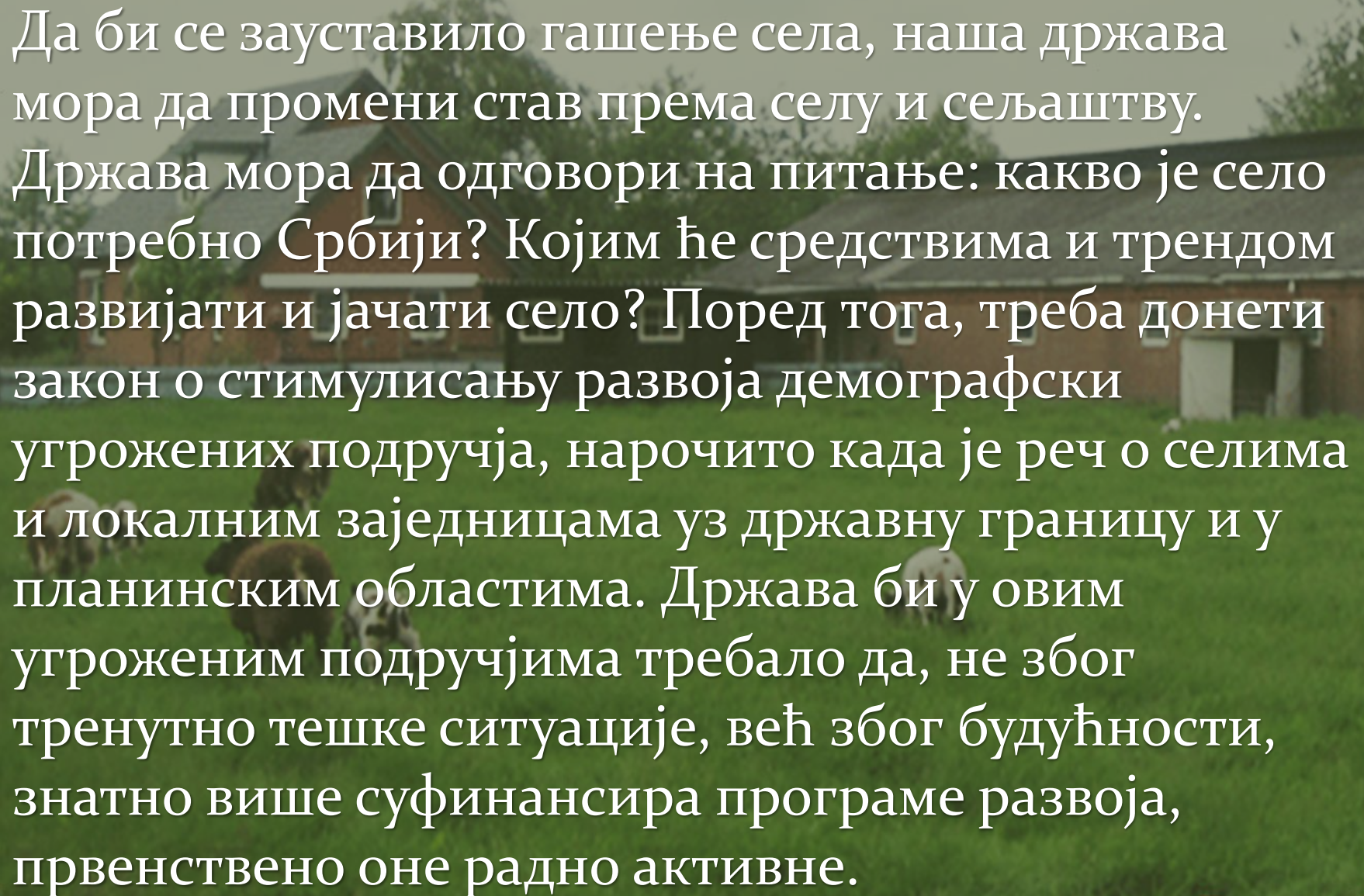

Табела 1. Власничка структура пољопривредних газдинстава у Србији

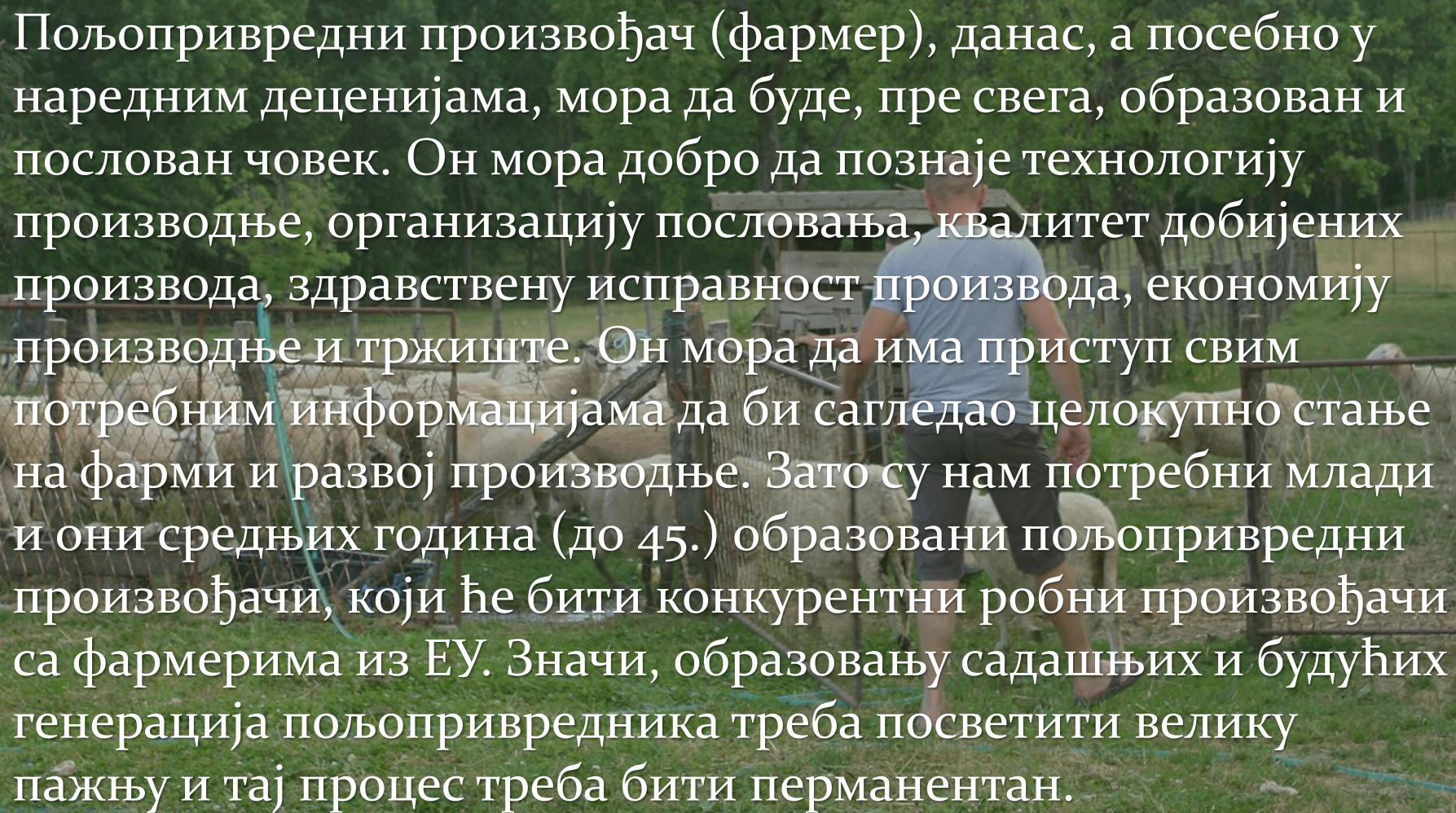
Величина пољопривредних газдинстава (ha)	Број газдинстава
≤ 1	184.674
1,01 – 2	123.719
2,01 – 5	182.489
5,01 – 10	89.083
10,1 – 50	45.342
> 50	6.245

Извор: Попис пољопривреде 2012. године

Да би се зауставило гашење села, наша држава мора да промени став према селу и сељаштву. Држава мора да одговори на питање: какво је село потребно Србији? Којим ће средствима и трендом развијати и јачати село? Поред тога, треба донети закон о стимулисању развоја демографски угрожених подручја, нарочито када је реч о селима и локалним заједницама уз државну границу и у планинским областима. Држава би у овим угроженим подручјима требало да, не због тренутно тешке ситуације, већ због будућности, знатно више суфинансира програме развоја, првенствено оне радно активне.

Пољопривредни произвођач (фармер), данас, а посебно у наредним деценијама, мора да буде, пре свега, образован и послован човек. Он мора добро да познаје технологију производње, организацију пословања, квалитет добијених производа, здравствену исправност производа, економију производње и тржиште. Он мора да има приступ свим потребним информацијама да би сагледао целокупно стање на фарми и развој производње. Зато су нам потребни млади и они средњих година (до 45.) образовани пољопривредни произвођачи, који ће бити конкурентни робни произвођачи са фармерима из ЕУ. Значи, образовању садашњих и будућих генерација пољопривредника треба посветити велику пажњу и тај процес треба бити перманентан.

Развојна стратегија села...

Алтернативна и дугорочно перспективнија развојна стратегија нашег села и пољопривреде могућа је само у склопу темељних институционалних реформи у Србији, које би покренуле и одговарајуће реформе у аграру. То би била нова аграрна и социјална реформа, различита од свих досадашњих јер је више економска и модернизацијска него политичка. На тај начин би био креиран нови системски, институционално-правни оквир алтернативне аграрне политике у Србији без којег није могућ модеран и континуиран аграрни и рурални развој Србије нити њена интеграција у европске институције.

Пројекат „500 задруга у 500 села Србије“, који је покренут 11. априла 2017. године, активношћу која је урађена, за резултат је дао да до 12. октобра има 157 новоформираних задруга. Доделом бесповратно задругама до краја ове године од 200 милиона динара и програмом да се у наредне три године уложи у ову сврху 25 милиона евра, промениће слику удруживања земљорадника у Србији. Пробуђена је свест код наших сељана за удруживањем, јер су схватили да само удружени могу напредовати.

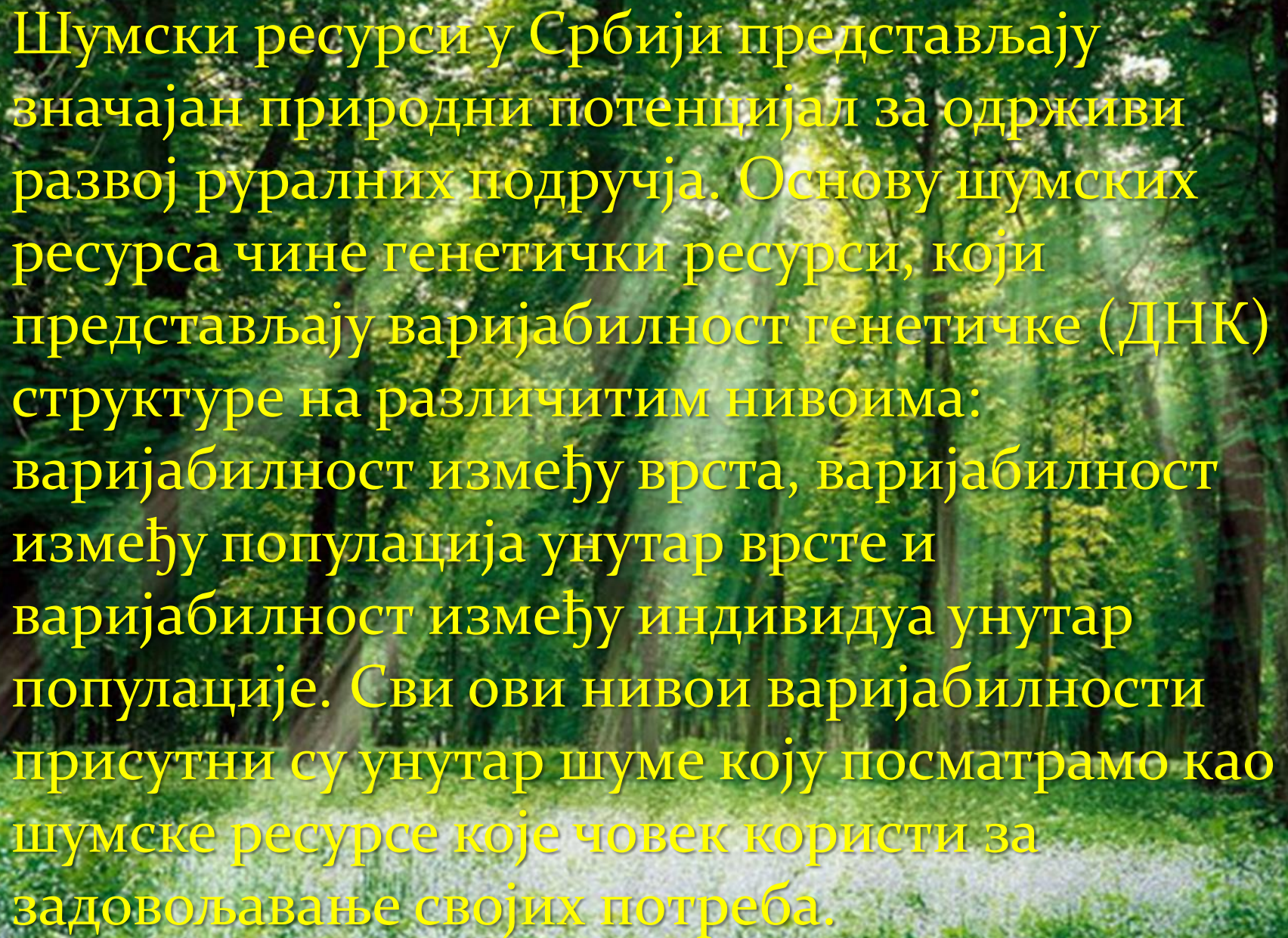
Као позитиван пример може се навести новоформирана задруга „Западни Космај“ у чији састав су ушли сељани из 4 села (Општина Сопот), 4 села (Општина Аранђеловац) и 5 села (Општина Лазаревац), самоиницијативно да заједнички решавају своје проблеме.

- Србија располаже са великим површинама државне земље, чији један део треба наменити за доделу младим брачним паровима који желе да остану на селу. Да би се ово реализовало, потребно је законски регулисати и омогућити доделу за дугогодишње коришћење младим брачним паровима, рецимо од 20-50 ха по младом брачном пару. Сигурно за обраду ових површина неопходна је механизација. Зато поред доделе земље на коришћење, треба омогућити младим брачним паровима повољне дугорочне кредите за куповину механизације.

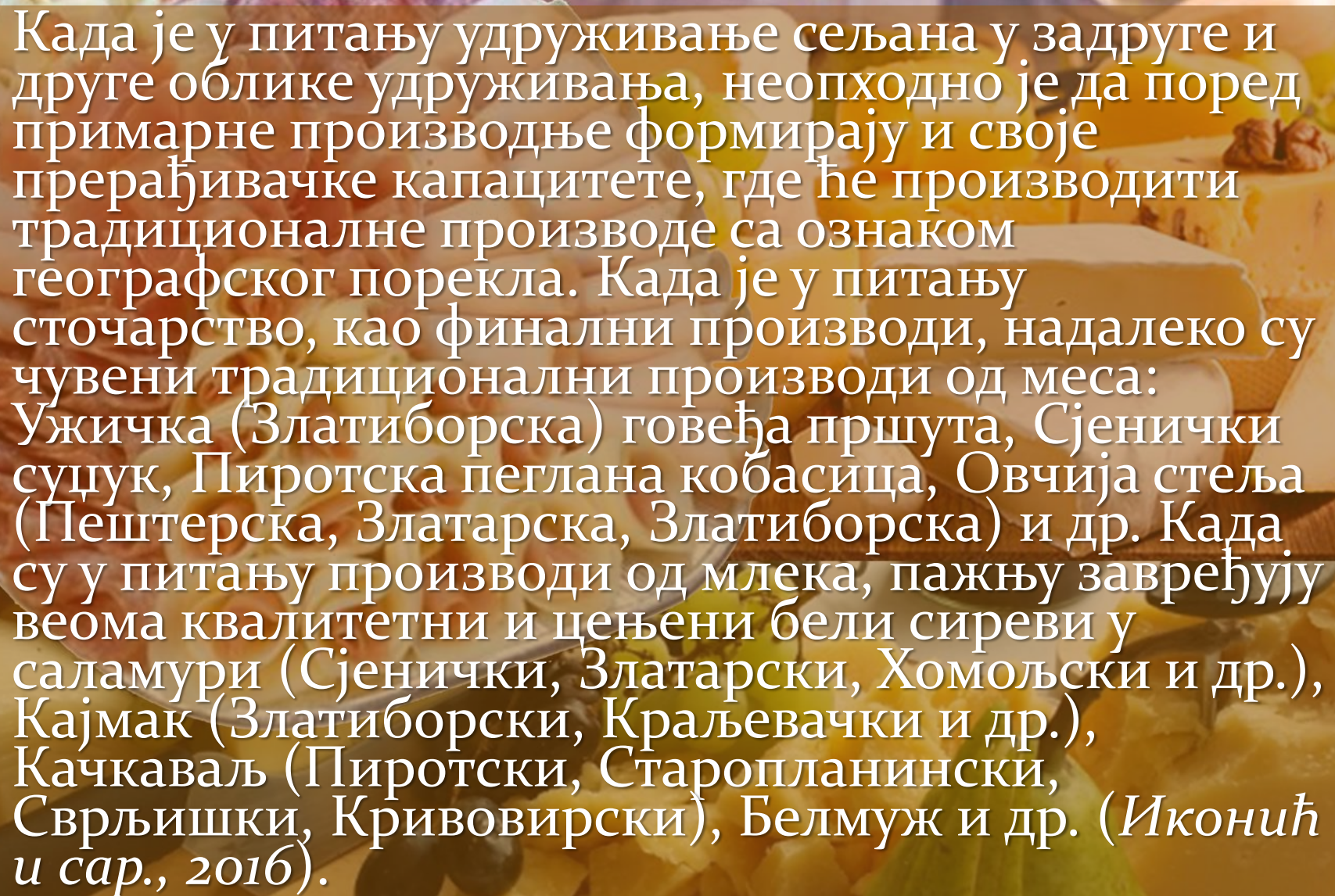
У брдско-планинским регионима Србије, где је иначе, ситуација најтежа има пуно напуштених празних кућа, необрађених ораничних површина, ливада и пашњака. Било би пожељно законски регулисати судбину ових материјалних добара и омогућити њихову доделу младим брачним паровима који желе остати на селу, уз доделу новчаних средстава од стране Државе за стварање услова за формирање одрживог домаћинства у сеоским срединама. На овај начин један број младих брачних парова би остао на селу и увећао свој посед.

Шумски ресурси у Србији представљају значајан природни потенцијал за одрживи развој руралних подручја. Основу шумских ресурса чине генетички ресурси, који представљају варијабилност генетичке (ДНК) структуре на различитим нивоима: варијабилност између врста, варијабилност између популација унутар врсте и варијабилност између индивидуа унутар популације. Сви ови нивои варијабилности присутни су унутар шуме коју посматрамо као шумске ресурсе које човек користи за задовољавање својих потреба.

Органска производња лековитог и ароматичног биља у комбинацији са сакупљањем самониклог биља и шумских плодова може да буде значајан правац развоја за многа мала породична газдинства у брдско-планинским крајевима.
(Ковачевић и сар., 2016).

Када је у питању удруживање сељана у задруге и друге облике удруживања, неопходно је да поред примарне производње формирају и своје прерађивачке капацитете, где ће производити традиционалне производе са ознаком географског порекла. Када је у питању сточарство, као финални производи, надалеко су чувени традиционални производи од меса: Ужичка (Златиборска) говеђа пршута, Сјенички суџук, Пиротска пеглана кобасица, Овчија стеља (Пештерска, Златарска, Златиборска) и др. Када су у питању производи од млека, пажњу завређују веома квалитетни и цењени бели сиреви у саламури (Сјенички, Златарски, Хомољски и др.), Кајмак (Златиборски, Краљевачки и др.), Качкаваљ (Пиротски, Старопланински, Сврљишки, Кривовирски), Белмуж и др. (Иконић и сар., 2016).

СЕОСКИ (ЕКО) ТУРИЗАМ

Сеоски туризам...

Сеоски туризам у Србији, може променити овакву слику сеоских предела, јер доноси ревитализацију сеоских предела: економску, социолошку, културолошку, просторну. Међутим, те промене ће бити споре или их неће бити, уколико се локалне заједнице: општине и месне заједнице, не окрену свог ендегеном локалном развоју, са низом: мера, иницијатива, акција, активности, којима ће активирати територијални капитал и помоћи сеоским домаћинствима и свима, који се баве сеоским туризмом.

ИЗВОРИ ГЕО-ТЕРМАЛНИХ ВОДА

На основу досадашњих испитивања Србија располаже са преко 300 значајних извора гео-термалних вода. Ови извори се налазе на различитим локацијама у Србији. Значајно је истаћи да се велики број гео-термалних вода налази у брдско-планинским деловима Србије. Гео-термалне воде се могу користити у различите намене у зависности од квалитета вода, њихових температура и капацитета. У развојној стратегији Србије гео-термалне воде могу одиграти значајну улогу. Имамо један веома позитиван пример, а то је Луковска бања, која је захваљујући ентузијазму једног малог али одважног тима људи постала значајан привредни субјект.

РЕГИОНАЛНИ ПРОЈЕКТИ

Једно од могућих решења за развој брдско-планинских региона Србије је израда регионалних пројеката развоја. Рецимо на нивоу сваког округа уз помоћ Владе Србије, науке и струке, регионалних служби и локалних самоуправа потребно је снимити природне ресурсе и људске потенцијале и утврдити које делатности развијати.

АГРАРНИ ГРАДИЋИ

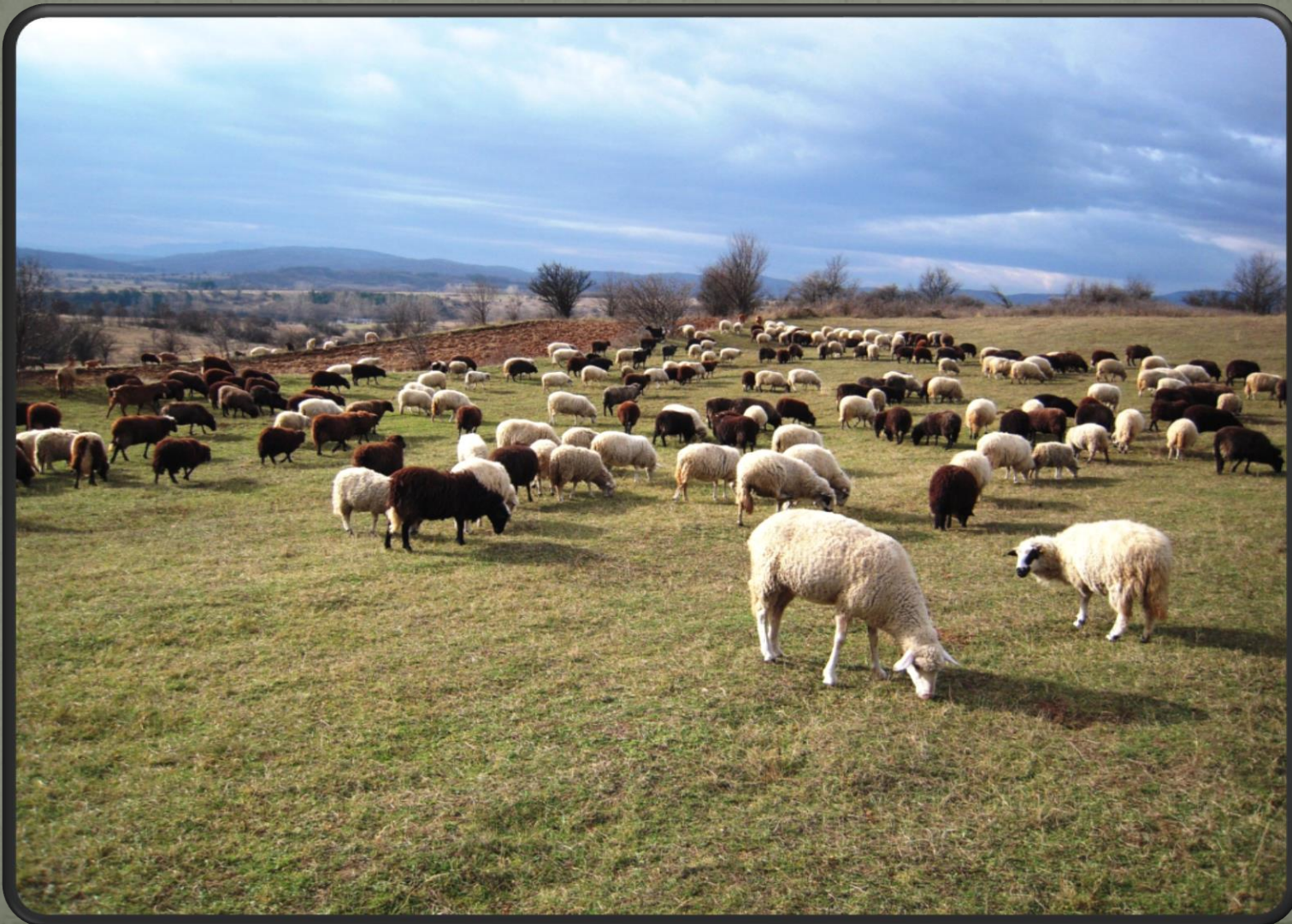
Велики празни простори у брдско-планинским регионима, представљају значајан проблем у демографском и безбедоносном погледу. Једно од могућих решења је изградња у тим просторима нових насеља, рецимо са најмање 1.000 становника. Таква нова насеља треба да имају сву потребну инфраструктуру, привредне објекте, школу, болницу, цркву, обданиште, развијену интензивну производњу (сточарство, воћарство, повртарство, прерађивачке капацитете и друго). Пожељно би било кренути са једним таквим пилот пројектом, ради оцене у оправданости. Има у свету таквих решења, рецимо у Канади.

АГРАРНИ ФОНД ДИЈАСПОРЕ

Према неким проценама у дијаспори живи око 4 милиона људи који су у различитим периодима напустили Србију и сада живе у другим земљама. Рецимо, ако би сваки од њих уложио по 500 долара у Аграрни фонд, то би била значајна средства за будући развој неразвијених делова Србије. За реализацију ове идеје потребно је доста активности саме дијаспоре, надлежних у Србији, патриота волонтера и велика активност средстава дијаспоре. Седиште Аграрног фонда дијаспоре не мора да буде у Србији „због неких предрасуда“, већ рецимо у Швајцарској. Аграрни фонд би имао своје органе (дирекцију, потребне службе и друго) искључиво из редова дијаспоре. Они би одобравали пројекте за инвестирање, пратили њихову реализацију и примену у пракси.

СТОЧАРСТВО

Сточарство у структури пољопривреде.

- У погледу заступљености сточарства у укупном аграру Србије, у односу на европске земље, оно знатно заостаје. Заостаје у погледу укупног друштвеног производа у пољопривреди, по броју грла на 100 ha пољопривредног земљишта, количини производа по једном хектару пољопривредног земљишта, количини млека по једној музној крави, итд.
- Садашње стање гајених животиња по врстама показује да је укупно сточарство у просеку неорганизовано, уситњено и тржишно неоријентисано. Производња је углавном усмерена за потребе домаћинства, а мањи део (што остане) за тржиште. Највећи број газдинстава у укупном броју (486.368) њих 413.792 гаји живину, а најмањи број 154.972 газдинстава гаји овце.

Табела 2. Сточарство у структури пољопривредне производње

Година	Биљни производи	Сточарство	Укупно
2000.	53,2	46,8	100
2005.	62,0	38,0	100
2010.	70,0	30,0	100
2015.	70,0	30,0	100

Табела 3. Бројно стање по врстама животиња (грла)

Регион	Говеда	Свиње	Овце	Живина
Србија	908.102	3.407.708	1.736.490	26.711.000
Београд	53.204	671.702	78.974	1.220.001
Војводина	252.434	1.399.526	271.764	11.916.520
Шумадија и Западна Србија	421.759	851.391	1.041.328	9.071.644
Јужна и Источна Србија	188.685	654.748	318.465	4.257.278

Српско сточарство у будућности

Развој сточарства у будућности наше земље треба да пође од следећих претпоставки:

- коришћење природних, људских и агроеколошких потенцијала и развијања савременог континуитета интегралног аграрног и руралног развоја;
- повећање обима, квалитета и здравствено исправних производа који ће трајно обезбеђивати националну прехранбену сигурност;
- повећање техничко-технолошког нивоа, продуктивности и конкурентности производње хране;
- очување земљишта, вода, шума, генетског потенцијала гајених биљака и животиња и укупног биолошког биодиверзитета – очувања животне средине – одрживи развој;
- уравнотеженост регионалног развоја и поштовање подручја, односно, рејона који су најподеснији за развој одговарајућих пољопривредних делатности;
- обезбеђење стабилног домаћег тржишта пољопривредно-прехранбеним производима, по обиму, хранљивој вредности, здравственој исправности, по оптималним ценама – доступним свим слојевима друштва, односно, према реалној куповној моћи потрошача хране;
- повећања конкурентног извоза хране и стварања трајног суфицита намењеног извозу. Посебно користити предности извоза производа добијеног са брдско-планинског подручја из еколошке производње (органске);
- субвенције и државни подстицаји – буџетских средстава која треба да буду усмерена у правцу подстицања текуће производње, производње намењене извозу, дефицитарне производње, традиционалне производње, односно, на структурне промене у укупној пољопривреди.

Сточарство...

- Према нашим предвиђањима, уколико се прихвате и имплементирају, односно спроведу све одгајивачке, агроеколошке, агроекономске и друштвене – државне мере које захтева одржива сточарска производња (усаглашена са потребама домаћег тржишта и једног дела за извоз) стабилан број газдинстава – одгајивача као и стабилан број грла по врстама животиња, реално треба очекивати у периоду 2040. године.

Оживљавање и развој села, и задржавање младих на селу је приоритет свих приоритета за сеоске средине преко улагања у програме развоја пољопривредних газдинстава, увођењем савремене технологије у производњу, развоју инфраструктуре, улагања у производњу, прераду, агротуризам и друге делатности ради остварења већег прихода домаћинства и квалитетнијег живота на селу.

Сточарство...

Сточарство...

- Наша сагледавања и прорачуни говоре да би у овом периоду развоја сточарства до 2040. године укупан број газдинстава требало да се знатно смањи са садашњих 486.295 газдинстава која се баве сточарством на 117.000. То значи да ће се производња организовати код 44.000 робних фармера који би се искључиво бавили сточарством и код 73.000 газдинстава која, поред сточарства, организовала и другу пољопривредну делатност на газдинству. Таквих газдинстава има у развијеним земљама света и Европе. (Табела 4).

Табела 4. Број газдинстава и број грла по врстама животиња (2040. год.)

Врста	Укупан број грла	Укупан број газдинстава	Број грла на газдинству		Број газдинстава		Просечан број грла на газдинству	
			Робна	Остала	Робна	Остала	Робна	Остала
Говеда	1.150.000	47.000	950.000	200.000	22.000	25.000	43	8
Свиње	7.000.000	30.000	5.000.000	2.000.000	10.000	20.000	1.000	100
Овце	2.600.000	20.000	2.000.000	600.000	10.000	10.000	200	60
Живина	32.000.000	20.000	20.000.000	12.000.000	2.000	18.000	10.000	666
Укупно газдинстава	-	117.000	-	-	44.000	73.000	-	-

Табела 5. Укупна вредност сточарске производње (у мил. евра)

Врста	Млеко		Месо		Јаја	
	У мил. Kg	Износ у мил. евра	У 000 тона	Износ у мил. евра	У мил. ком	Износ у мил. евра
Говеда	3.000	1.200	175	560	-	-
Свиње	-	-	508	1.239	-	-
Овце	55	27	30	104	-	-
Живина	-	-	120	216	2.400	240
Укупно	3.055	1.227	833	2.119	2.400	240

ПАТАРСТВО

Ратарство...

- Као базична грана пољопривреде, ратарство се суочава са великим проблемима са којима се суочава биљна производња, почевши од потребе унапређења нових технологија гајења економски најисплативијих ратарских усева и разраде стратегије осавремењивања агротехничких мера, преко обраде земљишта, ђубрења, неговања усева, до система биљне производње и модерне пољопривреде по моделима агро-индустријске, органске и биодинамичке активности, које концептуализују референтне научне институције, а реализују надлежне стручне службе.

Табела 7. Педесетогодишњи тренд (1965-2014. године) засејаних површина (г, b) просечне петогодишње површине (2010-2015. година) и пројекције површина најважнијих ратарских усева у 2040. години у Свету, Србији, ЕУ и АПВ

Параметар	Пшеница	Јечам	Кукуруз	Соја	Сунцокрет	Уљана репица	Шећерна репа	Кромпир
Свет								
г	-0,235 ^{ns}	-0,652 ^{**}	0,927 ^{**}	0,976 ^{**}	0,982 ^{**}	0,981 ^{**}	-0,789 ^{**}	-0,526 ^{**}
b (ha)	-121.070	-501.902	1.207.330	1.697.850	404.781	609.116	-86.389	-35.520
Површине(ha)	218.796.728	48.742.432	176.836.210	108.178.913	25.003.206	34.556.986	4.707.328	19.135.412
Пројекција(ha)	215.891.041	36.696.792	205.812.130	148.927.313	34.717.939	49.175.778	2.633.984	18.282.929
Србија								
г	-0,869 ^{**}	-0,319 [*]	-0,809 ^{**}	0,936 ^{**}	0,378 ^{**}	0,419 ^{**}	-0,170 ^{ns}	-0,739 ^{**}
b (ha)	-8.402	-472	-7.416	3.549	915	188	-244	-809
Површине(ha)	615.736	86.651	1.013.132	162.439	178.625	11.026	65.979	52.332
Пројекција (ha)	414.078	75.330	835.150	247.612	200.580	15.539	60.124	32.919
ЕУ								
г	0,601 ^{**}	-0,502 ^{**}	0,415 ^{**}	0,447 ^{**}	0,895 ^{**}	0,967 ^{**}	-0,700 ^{**}	-0,996 ^{**}
b (ha)	56.932	-68.424	16.656	7.807	78.360	132.052	-28.133	-110.320
Површине(ha)	26.338.642	12.330.790	9.349.214	471.144	4.254.346	6.693.055	1.633.304	1.859.840
Пројекција(ha)	27.705.007	10.688.607	9.748.964	65 8.509	6.134.990	9.862.312	958.110	-787.851
АП Војводина								
г	-0,488 ^{**}	-0,505 ^{**}	-0,398 ^{**}	0,935 ^{**}	0,412 ^{**}	0,423 ^{**}	-0,002 ^{ns}	-0,910 ^{**}
b (ha)	-1.814	-715	-1.519	3.320	968	157	-3	-393
Површине(ha)	311.762	37.689	586.913	149.643	163.037	8.715	63.217	11.572
Пројекција(ha)	268.223	20.518	550.451	229.329	186.266	12.474	63.146	2.148

г – коефицијент корелације b – годишња промена приноса у kg/ha; значајност г за 1% >0,361; 5% >0,279

ВОЋАРСТВО

Воћарство...

Воћарство представља једну од најрентабилнијих грана пољопривреде. Као део интензивне производње у пољопривреди, воћарство се показало добрим моделом развоја неразвијених подручја Србије и решавања социјалних, економских и демографских проблема који су све израженији у селима. Производњом воћа се остварује 10-20 пута већа вредност производње и запошљава око 20 пута више радне снаге по хектару него при гајењу пшенице. Велико је ангажовање радне снаге у низу пратећих делатности које су везане за воћарску производњу. Поред тога, воћарство покреће и друге гране привреде.

Воћарство...

- Створени би били услови за интензивирање производње, увођење нових технологија и иновирање сортимента.
- Утврдити које су то воћне врсте и сорте најподесније за поједине рејоне јер би то представљало основу за плански и систематски рад на унапређењу воћарства. Сама разноврсност природних услова наше земље, а нарочито климатских, условила је и карактер воћарске производње у појединим нашим крајевима. У појединим воћарским крајевима, према обиму производње, издвојиле су се поједине воћне врсте, јер им услови за њихово успевање ту највише одговарају, мада су присутне и друге воћне врсте. Подстицајним средствима треба стимулисати подизање воћних врста у рејонима који највише одговарају за ту врсту.
- Трајно радити на повећању нивоа знања произвођача;
- Организовати Извештајно-прогнозну и саветодавну службу;
- Увести интегрални и органски концепт производње;
- Успоставити производњу сертификованог садног материјала;
- Увођење механизације у воћарску производњу;
- Повећати складишне капацитете и могућности за дистрибуцију воћа;
- Повећати прерадне капацитете по регионима;
- Повећати улагања у маркетинг;
- Формирати и јачати удруживање произвођача у задруге и акционарска друштва;
- За сваки регион оформити потребне инфраструктурне објекте, хладњаче, дистрибуционе центре и извршити избор врста воћа и сортимента унутар сваког региона.

У Србији се издваја 10 воћарских региона, и то:

- **Суботичко-хоргошки рејон** (јабука, вишња, шљива и трешња и леска).
- **Фрушкогорски рејон** (крушка, бресква, јабука, трешња, вишња, кајсија, орах, леска).
- **Јужно-банатски рејон** (крушке, брескве, трешње, јабука и вишња).
- **Подунавски рејон** (крушке, јабуке, брескве, кајсије, трешње, вишње, шљиве и јагоде).
- **Тимочки рејон** (вишње, ораси, јабуке, кајсије и купине).
- **Шумадијски рејон** (јабуке, шљиве, малине, крушке, брескве, вишње и орах).
- **Западно-моравски рејон** (малине, боровнице и шљиве, јабука, кајсија, трешња, вишња, купина и јагода).
- **Подринско-колубарски рејон** (шљива, малина, боровница, вишња, јагода, јабука, крушка, лешник и трешња).
- **Јужно-моравски рејон** (вишње, јагоде, купине, крушке, јабуке, кајсије, трешње и боровнице).
- **Косовско-метохијски рејон** (јабуке, вишње, ораха, трешње и кестена).

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

- А. Стварање услова за раст и стабилност дохотка произвођача
- Б. Раст конкурентности
- В. Одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине
- Г. Унапређење квалитета живота и смањења сиромаштва
- Д. Стварање нових и унапређење постојећих система трансфера знања
- Реализацијом свега напред изнетог, реализацијом научних и стручних пројеката до 2040. године могуће је повећати приносе код свих воћарских врста.

Табела 8. Принос по ха по воћним врстама на основу пописа 2012. и планирани принос 2040. (Кесеровић, 2017)

Воћне врсте	Принос 2012. t/ha	Принос 2040. t/ha
Јабука	10,7	50,0
Крушка	7,49	40,0
Дуња	12,70	30,0
Шљива	7,0	25,0
Вишња	6,0	18,0
Бресква	6,27	25,0
Кајсија	7,1	22,0
Трешња	6,9	15,0
Орах	1,89	3,5
Леска	8,0	3,0
Малина	8,0	15,0
Купина	9,0	20,0
Јагода	14,7	20,0

ПОВРТАРСТВО

Повртарство...

- Производња поврћа у Србији има веома дугу традицију. Гајило се 68 најразличитијих врста поврћа. Има сва обележја производње у региону, на југоистоку Европе, Европи и свету. Гаји се релативно велики број врста. У Регистру пољопривредног биља је 41 врста поврћа, с тим да већи економски и привредни значај има око 30 врста најразноврснијег поврћа. Производи се целе године у башти, на њиви и у различитим облицима и типовима привременог и сталног заштићеног простора.
- Доминантне повратске врсте су: парадајз, грашак, купус и кељ, црни лук, паприка, пасуљ, диње и лубенице, шаргарепа, краставац и бели лук. Статистика овде придодаје и кромпир, који код себе сврставају и ратари.

Могућности у производњи поврћа у Србији

- 1) омогућити произвођачима поврћа субвенције за укрупњавање поседа и куповину земље;
- 2) субвенционисати куповину система за наводњавање на отвореном пољу и у заштићеном простору;
- 3) субвенционисати набавку повртарске механизације и то: садница за контејнерски расад, сејалица за сетву ситносемених култура на гредицама, на банку, разривача, подривача, машина-фреза за прављење гредица, машина за постављање система „кап по кап“ и пластичних фолија, машина за прављење ниских пластичних тунела, постављање агротекстила, противградних мрежа или мрежа за сенчење, набавку платформи за бербу поврћа и комбајна за индустријску производњу поврћа;
- 4) субвенционисати пилот пројекте и набавку пластеника/стакленика и пратеће опреме;
- 5) подстицати и субвенционисати коришћење алтернативних извора енергије (жетвених остатака, геотермалних вода, топлих отпадних вода индустрије и ветра);
- 6) субвенционисати пилот пројекте за подизање складишта за краткорочно и дугорочно чување поврћа и/или ревитализацију складишног простора;
- 7) спречити монополски положај прерађивача поврћа;
- 8) подстицати произвођаче да са конвенционалне пређу на интегралну производњу поврћа;
- 9) подстицати развој органске производње поврћа;
- 10) подстицати сертификацију технолошког процеса производње, чувања и прераде поврћа;
- 11) субвенционисати увођење најновијих технологија гајења на отвореном пољу и у заштићеном простору и семенарству поврћа.

Претње у производњи поврћа

- 1) постоји објективна опасност да тржиште Србије буде преплављено увозним поврћем сумњивог квалитета, семеном и садним материјалом;
- 2) драстично смањење конкурентности, количине, квалитета и континуитета у производњи и преради поврћа;
- 3) недовољан број инспектора у инспекцијској служби и непостојање акредитоване националне лабораторије за контролу квалитета увезеног поврћа, али и поврћа из домаће производње;
- 4) недостатак капитала код професионалних произвођача за неопходне инвестиције у репро материјал, повртарску механизацију, заштићени простор, складишта за чување поврћа;
- 5) недостатак капитала за инвестиције у прерађивачке капацитете и/или за ревитализацију постојећих прерађивачких капацитета;
- 6) смањење производње поврћа испод нивоа сопствених потреба;
- 7) уништавање домаћег семенарства и зависност од увоза семена поврћа и садног материјала кромпира и лука;
- 8) драстично смањење броја ангажованих радника.

(Табеле 9 и 10)

Табела 9. Планиране површине под поврћем и кромпиром у периоду до 2040. године (ha) у Републици Србији

Врста Године	2017.	2020.	2030.	2040.	ПРОСЕК
1. Кромпир	49.060	54.000	54.500	46.724	51.071
2. Пасуљ	12.450	13.600	14.243	15.000	13.823
3. Грашак	6.825	10.000	12.993	14.930	11.187
4. Црни лук	5.020	5.600	14.792	15.000	10.103
5. Купус и келј	11.450	12.000	17.423	18.000	14.718
6. Паприка	13.140	17.000	18.994	20.000	17.284
7. Парадајз	9.500	10.000	18.421	20.000	14.480
8. Бостан	6.850	7.500	12.088	15.000	10.360
9. Мрква	3.000	3.500	7.626	8.616	5.686
10. Краставац	4.100	4.500	9.386	9.609	6.899
11. Бели лук	2.500	3.000	4.000	5.000	3.625
12. Зачинска паприка	4.100	4.250	4.750	5.000	4.525
УКУПНО	127.995	144.950	189.216	192.879	163.760

Табела 10. Планирани приноси поврћа и кромпира у периоду до 2040. године (t/ha) у Републици Србији

Врста Године	2020.	2030.	2040.	ПРОСЕК
1. Кромпир	18,9	35,0	50,0	29,8
2. Пасуљ	2,5	2,9	3,0	2,7
3. Грашак	6,4	8,0	8,5	6,9
4. Црни лук	13,1	45,0	70,0	34,6
5. Купус и кељ	14,5	42,0	65,0	34,0
6. Паприка	12,6	25,0	50,0	24,6
7. Парадајз	10,2	30,0	80,0	32,5
8. Бостан	19,3	40,0	100,0	44,3
9. Мрква	14,5	35,0	60,0	30,4
10. Краставац	9,9	12,0	15,0	11,4
11. Зачинска паприка	10,0	18,0	25,0	15,3
УКУПНО	-	-	-	-

ВИНОГРАДАРСТВО И ВИНАРСТВО

Винарство....

- Захваљујући врло повољним агроеколошким условима, дугој историји и традицији, виноградарство је у Србији одувек представљало значајну грану пољопривреде. Винова лоза позната као култура са много скромнијим захтевима у погледу агроеколошких услова, у односу на већину воћних врста, пружа могућност искоришћавања сиромашних земљишта у брдско-планинским подручјима која нису погодна за ратарске културе.

Смернице и услови за бржи развој виноградарства и винарства

- Стратегија развоја виноградарства и винарства
- Субвенције као подстицај за подизање нових винограда и оживљавања села
- Виноградарски регистар и рејонизација
- Осавремењивање сортимента
- Повећање извоза и контрола увоза грожђа и вина
- Удруживање произвођача грожђа и вина
- Едукација
- Научноистраживачки рад

ОРГАНСКА ПРОИЗВОДЊА И ЗЕЛЕНА ЕКОНОМИЈА

Органска производња...

- Након многих година претходног века проведених на маргини, органски производи ушли су на главна тржишта и постали део глобалног тренда у начину живота, здрављу и одрживом развоју. За ову растућу групу потрошача органска храна представља начин да обезбеде здраве прехранбене производе за себе и своје породице, и да подрже мање пољопривреднике и да заштите животну средину.
- Према последњим подацима МПИЗЖС и Републичког завода за статистику забележено је значајно повећање извоза органских производа из Србије. Извоз органских производа је у 2015. години износио 19,6 милиона евра што је знатно повећање од 75% у односу на вредност извоза од 11,2 милиона евра у 2014. години. Површине под сертификованом органском производњом (укључујући и оне у периоду конверзије) имају позитиван тренд почевши од 2005. године. У 2015. години органска производња у Републици Србији одвијала се на укупној површини од 15.298 ха. (Лазућ и Шеремешкић, 2017)

Принципи органске производње су дефинисани базичним стандардима сажетим у четири принципа IFOAM-а (Међународна федерација органских произвођача):

- *Принцип здравља* обухвата одржавање и унапређење здравља земљишта „живо“ земљиште, здравља биљака, животиња и људи планете Земље као једне недељиве целине.
- *Принцип екологије* указује да се органска пољопривреда заснива на динамичним еколошким системима и циклусима са међузависним односима и доприноси заштити биодиверзитета који је од непроцењивог значаја за човека и услов је опстанка и развоја.
- *Принцип праведности* је етичка норма органске пољопривреде која се развија на односима који осигуравају праведност у међуљудским односима и у односу на заједничку животну средину.
- *Принцип бриге и одговорности* развија се постепено, пажљиво и на одговоран начин, да би заштитили здравље и добробит садашњих и будућих генерација и њихове околине.

(Лазих и Шеремеших, 2017)

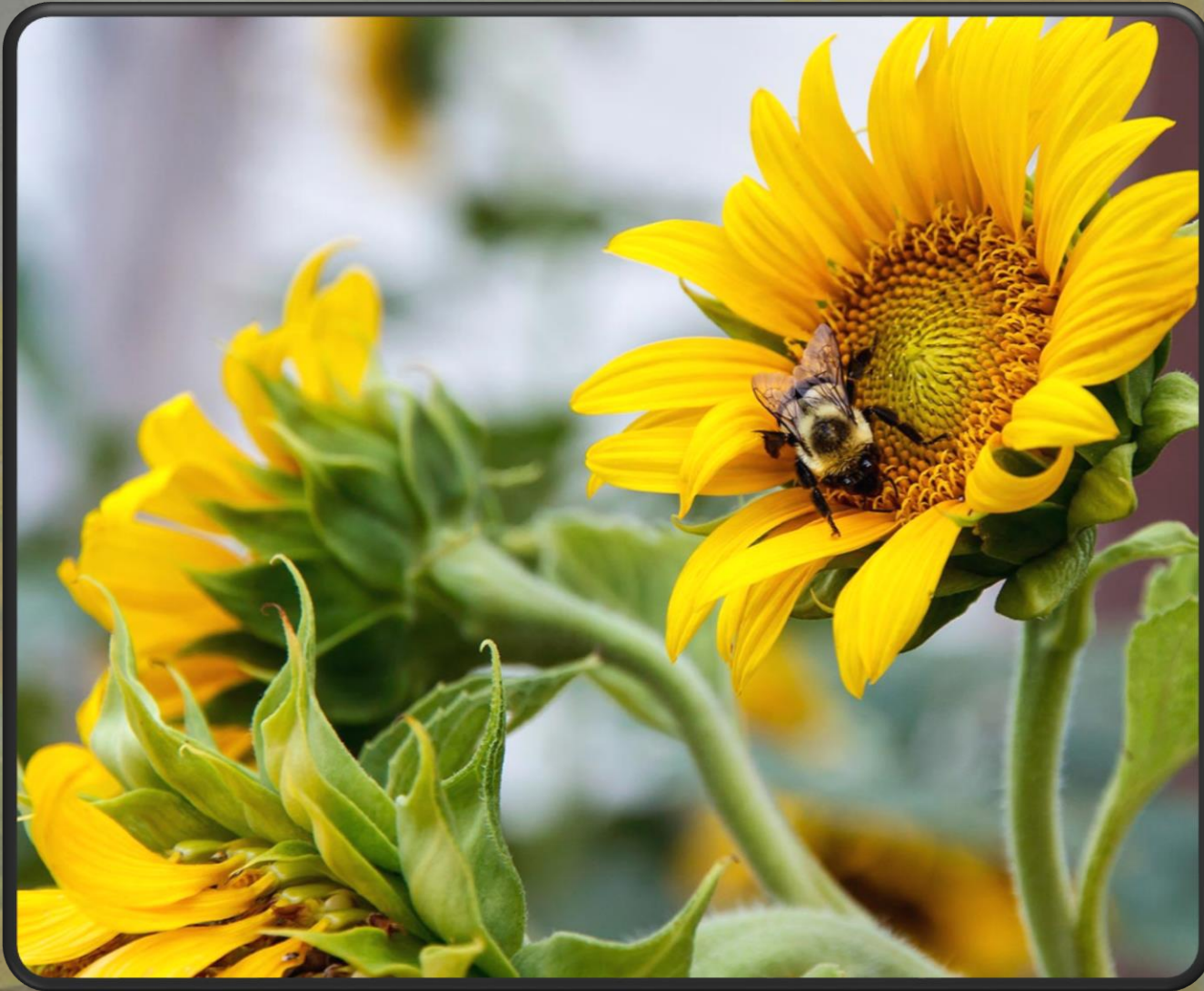

Органска производња...

- Органска пољопривреда треба да допринесе оптималном коришћењу природних ресурса, повећању производње (на нивоу локалних заједница/региона), а посебно свеукупног побољшања статуса становништва у руралним областима. Овај начин производње би утицао на повећано улагање и охрабривање останка становништва у мање развијеним брдско-планинским регионима Србије. У дугорочном погледу органска пољопривреда би допринела смањивању разлика између богатих и сиромашних делова земље, као и остваривању стабилности производње.
- Органска производња хране у синхронизацији зелене економије треба да постане значајан фактор у развоју села и пољопривреде у Србији.
- Зелена економија је систем економских активности везаних за производњу, дистрибуцију и потрошњу роба и услуга које доводе до добробити људи у дужем временском периоду. При томе, будуће генерације се не излажу великим еколошким ризицима и еколошким несташицама.

ПЧЕЛАРСТВО

Пчеларство...

- Пчеларство у Србији данас је организовано преко пчеларских удружења по градовима које повезује Савез пчеларских организација Србије (СПОС) који су, заједно са Министарством за пољопривреду и шумарство, после пописа пољопривреде 2012. године, регистровали 673.651 кошница у поседу 15.020 пчелара. Годишње се у Србији произведе од 5.000 до 9.000 тона меда, од чега се последњих година извезе од једне до две трећине укупне производње у земље Европске уније, Северне Африке, Индије и Јапана. Процењује се да девизни прилив од извоза меда може бити већи од оног који Србија остварује од извоза меса „беби бифа“, не рачунајући посредни феномен – ефекат медоносне пчеле у савременој биљној производњи, која је у многим случајевима незаменљив опрашивач.

Пчеларство...

- Да би пчеларство значајно напредовало у Србији и био решен проблем болести пчела, потребно је размотрити формирање посебне националне институције која ће се бавити селекцијом, технологијама узгоја, унапређења медоносних биљака и свих осталих важних проблема у пчеларству.
- Широм друштвеном акцијом потребно је направити план да се у року од пет година повећа број пчелињих кошница на један милион и да се производња меда стабилизује на 10.000 тона годишње.
- Дугорочним планом дефинисати све потребне мере како би у Србији у 2040. години било 2 милиона напредних кошница пчела и производња меда да буде већа од 1,5 милиона тона годишње.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

- Постоји много још питања на које је требало у овом прегледном раду изнети, али због обима који се захтева то није било могуће. Зато ћемо у закључним разматрањима споменути неке од њих, са надом да ће у некој другој прилици бити размотрени.
- Да би се наше село и пољопривреда почели интензивно развијати, неопходно је испуњење одређених предуслова:
- **Први предуслов** је глобално консолидовање (политичко и економско) Србије као државе и свих других глобалних институција српског друштва – без чега нема никаквог развоја, па неће моћи да буде ни руралног ни аграрног, а поготово оног који би се могао сматрати перспективним, континуираним и у том погледу „одрживим“.
- **Други предуслов** се састоји у темељној промени глобалног модела развоја и развојне политике у Србији, с нагласком на регионални, локални и рурални развој. Такав би био нови и алтернативни **модел интегралног руралног развоја** који, поред модерне пољопривреде, у селима подстиче оснивање малих индустријских предузећа, занатских радионица, разних типова задруга, услужних сервиса и агенција (као што су оне за сеоски туризам), све до модерно дизајниране традиционалне кућне радиности и сеоског културног (фолклорног) стваралаштва.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

- Посебно место и значај у производњи хране треба да припадне нашим аутохтоним технологијама које су усавршаване и сачуване кроз векове до данашњих дана. Такође, наш будући развој мора да уважава и достигнућа у производњи хране земаља у окружењу.
- *Популациона политика* у сеоским срединама би требало да се темељи на одговарајућој економској, аграрној, регионално-развојној и културној политици, која се у великој мери разликује од досадашње која је младе људе удаљавала од села и пољопривреде.
- Одрживи развој села је *нужно локални* и могућ само ако се за њега стекну повољни (неопходни и довољни) не само глобални, већ и локални предуслови. Отуда је неопходно да се покрену законске иницијативе за *оживљавање локалне сеоске самоуправе и институционално проширење надлежности сеоских месних заједница* као провереног облика непосредне локалне самоуправе у српској народној традицији. Из истог разлога, било би веома пожељно да се у брдско-планинским и пограничним крајевима Србије иницира формирање *малих сеоских општина* и тако омогући њихова демографска и социјална одрживост.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

- Реформа основног образовања би требало да обезбеди посебан и привилегован статус сеоских школа, те да у наставним програмима свих основних школа већи обим и значај добију образовни садржаји који се односе на село као здраву животну средину и на пољопривреду као перспективно животно занимање.
- Од науке се очекује прецизна предвиђања ових промена као и изналажење најбољих одговора ради остваривања добре производње и обезбеђивања конкурентности са истим произвођачима у ЕУ. Неопходно је да наука унапређењем бројних агротехничких мера које се односе на различите типове пољопривреде развије добру технологију гајења свих усева. Технологија гајења усева мора бити усаглашена са нашим природним окружењем које се мора очувати.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

- Држава и друштво треба да обезбеде значајно веће финансирање науке у поређењу са претходним периодом (0,3% од БДП). Тежити да кроз 5 година издвајања за науку достигну 1% од БДП, а за десет година 2% од БДП, да би у наредних 15 година достигли 3% од БДП. На овај начин биће створени услови да наука добије водећу улогу у средњорочном развоју земље.
- Екологија. Акумулирани еколошки проблеми чине једно од кључних обележја данашње цивилизације. Поред многих истраживања и обимне еколошке литературе, остало је доста тешкоћа у разјашњавању еколошких проблема, посебно у селима. Наша пољопривреда је изложена процесима механизације и хемизације, а то се директно и највише реперкутује на село, где се налази пољопривредна производња. Постоје и многи други видови загађивача екосистема.
- Рејонизација за наше услове подразумева рационално коришћење природних ресурса који су веома различити за регионе и подручја. Такође су и агроеколошки услови, који владају на одређеном подручју, битни за одређена производна опредељења и адекватна улагања у сигурне развојне програме који ће позитивно деловати на развој газдинства, села, подручја и задржавање младих да остану на селу.

Са речи на дела!
Нема напретка без села!

Хвала!

